

LA DIFUSIÓ DE LA RECERCA FOLKLÒRICA D'EUSEBI RIBAS VALLESPINOSA
EN LA PREMSA COMARCAL I LOCAL DE VALLS DE PRINCIPIS DEL SEGLE
XX¹

Albert Oliva Ramal
Universitat Rovira i Virgili

S'ha dit que els anys 10, 20 i 30 del segle XX esdevenen una època d'or en la recol·lecció del folklore i la difusió de les formes i expressions genuïnes més populars. Eusebi Ribas Vallespinosa va néixer a Valls el 1874 i va morir el 1959. Era prevere, historiador, teòleg i també folklorista, i va saber emprar la premsa local i comarcal de Valls (Alt Camp) com una de les eines principals de difusió dels seus materials de recerca, amb una tasca incipient que es posava periòdicament a l'abast de molts. *La Crònica de Valls*, *El Temps*, *Pàgina Mariana*, *Juventut per la Fe* i *per la Pàtria*, *La Veritat*, o *L'abella d'or*, per exemple, van ésser publicacions que es van convertir en la part més substancial de difusió de la seva tasca en el moment de màxima esplendor.



Fig. 1. Capçalera de diverses publicacions

L'obra folklòrica de mossèn Ribas es pot agrupar en tres eixos temàtics: cançons, jocs infantils, i festes i costums. Aquest darrer àmbit és el que més difon a través de la premsa, el més immediat per l'interès que desprèn la religiositat popular en la litúrgia més quotidiana que ell desenvolupa a l'arxiprestat de Valls. En aquest sentit, el prevere sempre inicia la recerca i l'estudi d'un tema incidint en l'aspecte religiós, i d'allí deriva al folklore, la literatura oral, la musicologia... Un exemple explícit d'aquesta manera de procedir es troba en l'estudi titulat *Monografia de la Iglesia Parroquial de Sant Joan Baptista de la ciutat de Valls*. La difusió d'aquest treball és a través del periòdic *La Veritat*, a partir de 1913, i es publica setmanalment en format de columna. Posteriorment, aquesta monografia de mossèn Ribas deriva en el treball inèdit titulat *Costums de la Parròquia de Sant Joan Baptista*, amb un contingut quantiós de materials folklòrics d'interès. De fet, aquesta segona obra monogràfica del clergue conté el volum

¹ Aquest article s'emmarca en una línia d'investigació sobre literatura popular catalana que ha rebut finançament del Ministeri d'Economia i Competitivitat a través del projecte de R+D: FFI2015-64128- P (MINECO/FEDER). Així mateix, forma part del treball realitzat pel Grup de Recerca Identitats en la Literatura Catalana (GRILC), reconegut i consolidat per la Generalitat de Catalunya (2014 SGR 755).

més extens de l'estudi folklòric de festes i costums de Valls, localitzats entre el segle XIX i principis del XX.

Tornant, però, a la *Monografia de la Iglesia Parroquial de Sant Joan Baptista de la ciutat de Valls*, Eusebi Ribas comença el treball amb un estudi arquitectònic del temple i la posada en valor del mèrit artístic de les diverses capelles laterals, segueix amb la funció que desenvolupen els diversos gremis en el patronatge de cada altar i acaba fixant els costums atàvics i les festes que se'n deriven amb la corresponent expressió folklòrica al carrer. Un cas rellevant, a tall d'exemple, es troba amb l'altar de la Mare de Déu de la Candela. Les festes decennals que s'organitzen els anys acabats en 1 comporten una posada en escena extraordinària del Seguici Cerimonial de Valls amb tot un reguitzell de balls parlats, textos i danses populars que mossèn Ribas recull, analitza i comenta. També, a través de l'altar de Sant Pau, custodiat pel gremi dels corders, Ribas recull que en la vigília de la festa patronal al gener es treu al carrer un personatge vestit de Sant Pau amb màscara, barba i una llarga espasa tremolosa sobre un cavall blanc, des d'on pregona els actes de la festa organitzats pel gremi. Alhora, això evoca a la dita vallenca «Per Sant Pau, la primera màscara», que serveix per anunciar la imminència del temps de Carnaval:

Per anunciar la festa de la Conversió de Sant Pau, a la vigília sortia una cavalcada del més típic gust folklòric. Amb tres cavalleries i llurs heralds, muntava:

1. Un timbaler amb cassaca i barret apuntat amb ses timbales.
2. Un nen vestit d'àngel tot blanc, vestits i cavalleria, que al so d'una campaneta fet lo silenci, anunciava completes i predicador de la festa.
3. Sant Pau, muntat amb careta, corona, perruca, barba i colossal espasa tremolant (per lo que del mal epilèptic i de sant Víctor aquí se'n diu mal de sant Pau) (Ribas 1951: 45).



Fig. 2. Última sortida de la comitiva de Sant Pau. Gabriel Secall. Arxiu Municipal de Valls.

En el periòdic *La Veritat*, el 4 de març de 1912 es localitza un article d'Eusebi Ribas que tracta de la relíquia de la Santa Espina que el convent de les Monges Carmelites de Valls custodia des de temps immemorials. El clergue posa l'accent en la llegenda que existeix sobre la procedència d'aquest tresor, ja que segons conta, fou donya Elionor, reina de Jerusalem i de Xipre, i senyora de Valls, la que regalà el reliquiari als frares carmelites en prova de l'amor i afecte que els hi tenia. Alhora, en aquesta mateixa publicació, el 8 de novembre de 1913 el clergue escriu un article historiogràfic sobre el símbol de la creu a Valls. En el text es fa un repàs de les diverses creus de terme vallenques i la seva toponímia, de les imatges del Sant Crist que es guarden en les esglésies de la ciutat i de les institucions que s'emparen sota el símbol de la creu, com

és el cas de l'Orde dels Cavallers del Sant Sepulcre, molt vinculat a la imatge de la Mare de Déu del Lledó val·lenca. Mossèn Ribas també fa referència a la insígnia militar de la creu de pont de Goi,² que va ser creada en commemoració de la batalla llegendària de la Guerra del Francès de 1809, que va tindre lloc en aquest punt de la comarca.

Actualment, des del recurs a la xarxa *Xac premsa*, el servei de premsa digitalitzada per la Generalitat de Catalunya, es poden consultar bona part dels materials que Eusebi Ribas difon entre el 1900 i principis dels anys 50 del segle XX. La metodologia que caracteritza l'afer del clergue fa que al mateix temps elabori diversos relligats amb tots els retalls de premsa de la seva tasca, indexats i degudament inventariats. Amb tot, es compta amb quatre volums, de manufactura casolana, de retalls de premsa que es troben localitzats en el seu fons a l'Arxiu Municipal de Valls. Amb una introducció en els materials de mossèn Ribas —les notes en el treball de camp, les carpetes amb els retalls o les correccions sobre les monografies originals— és fàcil adonar-se que la pauta de treball que empra el clergue és comuna i repetitiva en cada àmbit temàtic de recerca. A través de l'obtenció de dades del treball de camp, Ribas elabora un seguit de notes que, *a posteriori*, ordena i en desenvolupa la redacció. Confegeix uns textos que ja serveixen per a la divulgació de la seva recerca en premsa i que posteriorment agrupa sota un lema monogràfic per publicar. Com a nota anecdòtica, en l'escrit biogràfic que la neboda del prevere, Francesca Ribas Mallorquí,³ cedeix a l'Arxiu Municipal de Valls el febrer de 2001,⁴ s'il·lustra d'una forma molt pragmàtica i afectiva la metodologia que segueix mossèn Ribas en l'elaboració d'aquests reculls que testimonien la seva contribució i la divulgació de la recerca folklòrica en la premsa del moment, ja que segons la neboda de mossèn Ribas «tenia per enquadrar un aparell molt senzill de fusta, ferros i fils prims d'empalmar. M'ensenyà a fer-ho, a pesar de ser petita ho feia i també cobrava. Pensava que era cosa d'ell» (Ribas 2001: 2).

Amb el pas per la premsa, a mossèn Ribas també se l'etiqueta de periodista i es guanya la simpatia de molts a través de les lletres que hi escriu. En els periòdics que s'han anomenat anteriorment es troben, d'una manera constant, articles de l'autor que tracten sobre la historiografia local, la litúrgia de les festes religioses de la ciutat o les noves de les diverses parròquies val·lenques. És notori, també, el corpus de materials de temàtica folklòrica que gairebé sempre tenen com a punt de partida l'afer religiós. Tant és així, que l'aparició d'aquests materials coincideix amb el calendari festiu de l'any: la festa de Reis, Sant Antoni, Sant Pau, Sant Josep, Quaresma, Sant Isidre, Corpus, Sant Joan, la Mare de Déu d'Agost, la Santa Creu, Santa Úrsula, la Puríssima, Nadal...

Eusebi Ribas aprofita l'adveniment de la data de la festa per difondre aquells aspectes perduts o que encara romanen en el costumari local amb la finalitat que la gent prengui consciència del valor real i la magnitud d'aquelles expressions que han estat rebudes d'una manera innata, i que es perden en el temps. En la majoria de casos, el

² La batalla de Valls, també coneguda com la batalla del pont del Goi, es va lluitar el 25 de febrer de 1809, durant la Guerra del Francès entre les forces del mariscal francès Laurent Gouvion Saint-Cyr i les forces espanyoles del general suís Teodoro Reding. La batalla va acabar amb victòria francesa, i el comandant de l'exèrcit espanyol va ser ferit greument durant una càrrega de cavalleria, morint uns dies després. En això, cada cent anys Valls commemora la batalla amb festes populars i celebracions lúdiques i religioses.

³ Francesca Ribas Mallorquí, *Fanny*, era filla de Josep Ribas Vallespinosa, germà de mossèn Ribas. Mantingué, amb el seu oncle, una relació distant a causa de certes desavinences familiars. Morí a Valls l'any 2012 amb 96 anys sense descendència.

⁴ A petició de Jep Martí, arxiver municipal, Francesca Ribas va redactar i cedir a l'Arxiu Municipal de Valls un escrit biogràfic de mossèn Ribas amb informació sobre la formació acadèmica del prevere, la vida familiar i les vivències més personals d'un dels personatges més desconeguts de la història moderna de la ciutat.

clergue parteix de la descripció de la tradició per a presentar-ne el possible origen, i de com la societat en participa i ho viu. Els articles sobre la festa del Corpus de Valls, les festes patronals, l'origen de la figura de l'Àliga de la Ciutat o les representacions dels balls populars, les llegendes de la comarca o els relats etiològics de l'imaginari de la vila són una bona mostra de la difusió de la recerca folklòrica del clergue en la premsa comarcal i local de principis del segle XX. En això, la festa de Santa Úrsula, a més de les de Sant Joan, la Mare de Déu de la Candela i del Lledó, és un dels moments àlgids en l'imaginari cultural i social de Valls. El prevere n'és conscient i la seva obra així ho demostra. En els materials en premsa trobem constants referències als rituals festius vallencs, i sovint l'autor traspassa els aspectes més purament litúrgics per endinsar-se cap a una recerca dels elements de religiositat popular que emergeixen amb expressions genuïnes. El 21 de febrer de 1920 a *Juventut per la Fe i per la Pàtria*, per exemple, Ribas publica un article sobre el ritual festiu que desenvolupa la ciutat amb motiu de Santa Úrsula. A més de fer un repàs històric i artístic de l'altar dedicat a la patrona a l'església de Sant Joan, el religiós fa referència a la relíquia i a la sortida en processó d'aquest element com una mostra de la parateatralitat popular del martiri de les onze mil verges:

La processó que's celebra per Santa Úrsula no's començà amb assistència de les Ursulines, sinó solament de tres noies vestides de Santa Úrsula i companyes, que tenia empeny en que fossen les més maques de tot Valls, i se les retribuïa amb la paga qes lliures, a l'ensems que l'Ajuntament les obsequiava amb anells i confits. Se conservà aquesta costum fins a darrers del s. XVIII o el XIX. (*Juventut per la Fe i per la Pàtria* 1920: 1)

Amb una periodicitat molt més eixamplada, també és destacada la contribució de Ribas en la publicació *L'abella d'or*. Els monogràfics de Valls i la comarca dels anys 1928, 1929 i 1931, editats amb motiu de la fira de Santa Úrsula, la Festa Major de Sant Joan i les Festes Decennals de la Mare de Déu de la Candela, respectivament, inclouen articles folklòrics de mossèn de Ribas que tracten sobre les llegendes que envolten certs monuments o indrets de la comarca, de la relació que guarda l'escut de Valls i l'Àliga amb la reina de Xipre, o les expressions populars mantingudes al voltant de les festes de la Candela. Aquests materials, com ens té acostumats l'autor, ja han estat difosos parcialment, amb anterioritat, en la premsa recurrent, ara ampliat i comentats per a l'ocasió. En això, les publicacions d'Eusebi Ribas en premsa gaudeixen d'una gran acceptació entre els lectors. La temàtica folklòrica de molts dels articles interessa un públic que hi veu un contingut immediat, i això fa que Ribas proposi de publicar, d'una manera constant, un seguit de quadres de costums. El 13 d'abril de 1916, a «Pàgina Mariana»⁵ es recull la notícia amb aquesta voluntat per part de l'autor, però el cert és que, en els números posteriors del diari, no es té constància d'aquestes publicacions ni de si el prevere posseïa aquests materials:

No tenint ja que fer, amb Mn. Ribas parlàvem de tasques periodístiques, al cap de la taula de la redacció, front la finestra que al típic carrer dels Espardenyers dona. I de sos llavis, n'eixí una bella pensada. La de publicar un seguit de quadrets de costums vallenques. I tot alhora, inspirat per ses paraules, com en cinematogràfica cinta, anaren desfilant per ma ment, totes les costums pròpies del nostre poble, i les figures dels homes més o menys cèlebres, amb quins hi estan íntimament

⁵ «Pàgina Mariana» és una secció del periòdic *La Veritat*, editada per la Congregació Mariana de Valls, i tots els materials que s'hi publicaven havien d'autoritzar-se per part de la junta d'aquesta entitat religiosa. Fos com fos, i tot i que Ribas n'era un congregant destacat, en edicions posteriors de del setmanari no apareix cap referència a aquests materials folklòrics. Amb tot, caldria constatar si el clergue disposava d'aquests materials i, en aquest escenari, s'haurien de poder localitzar i inventariar atesa la gran vàlua que podrien tindre.

l·ligades i perfectament retratades al viu, com també els carrers i places, llocs i fontanes que tant típiques en són de nostra ciutat (*La Veritat* 1916: 4).

En aquest sentit, és de justícia evidenciar el valor actual de la tasca del prevere en la premsa, ja que aquest és un dels principals mitjans on es troben localitzats bona part dels seus materials. Sense anar més lluny, els articles «La llitera d'Agost», «La Immaculada en Valls», «La Mona de Pasqua» o «La Neulada» són textos amb un alt contingut folklòric que han servit, des de fa unes dècades, per restituir costums i aspectes rituals en les festes de la ciutat. A tall d'exemple, fa uns anys que s'ha recuperat l'enramada amb flor vermella de la creu de Sant Joan del retaule major de l'arxiprestal,⁶ costum documentat per mossèn Ribas en diverses ocasions i difós en l'article aparegut el 22 de novembre de 1913 titulat «La Santa Creu en Valls».

El tió de Nadal

L'escena del tió està saturada de sabor religiós.

Nostres rebesavis assistien a la Missa del Gall i a les Matines de Nadal sàdols de santa alegria, com així ho recomana el papa Sant Lleó quant diu en el res litúrgic: «Extimadíssims, ens ha nascut el Redemptor. Alegrem-nos. Els sants perquè prompte seran premiats; els pecadors perquè seran perdonats; els infidels perquè seran il·luminats.»

Després, congregats a la llar amb la seva nombrosa fillada, com l'atzina voltada dels seus plançons, l'avi, des del banc escon, explicava la festa de Nadal. Com tots gaudien de vida de fe, de tot es servien per a comprendre millor el que es contava.

El tema era: Jesús neix per a redimir l'home. Però, ¿qui serà capaç d'entendre

LA NEULADA

Les costums tradicionals de nostre poble estan impregnades d'un sabor religiós i vivificades per un esperit emissor de fins aquells homes discòls que fa gaire de desprecupats. Entre ells se'n a cantayada per Tota Santa, turron per Nadal, carnaval o carniprivi, avay bacanal; l'anyell i mona per pasqua; i la neulada, que han nascut al caliu del sentiment cristià.

La tradició molt a gust de les famílies, lo passar algunes vetlles del temps neidench, reunits en la llar pairal, per disfrutar candorósament joves y veils xupant sabroses neules empapades de mel confortant vi ranci del carretell privilegiat. Però no molts s'haurán pret la molestia d'abrirar l'origen y sentit a goriell d'aquesta costum.

La que com altres ha començat amant l'antec al temps eclesiàstic en que s'ha cal. Sopigut es, que consisteix la neulada en: «canta de pasta fina a maleta»



Fig. 3. La Llitera d'agost. Eusebi Ribas Vallespiosa. Arxiu Municipal de Valls

Un altre exemple de la vigència actual de la recerca folklòrica de mossèn Ribas es troba en el procés que ha emprès la ciutat en el 2017 per reintroduir el ball dels Cercolets de Valls en el següent festiu. Gràcies a unes notes d'aquesta dansa que documenta el clergue en algunes festes destacades, s'ha pogut figurar la idiosincràsia del ball després de cent trenta-sis anys sense presència als carrers:

El prevere, historiador i folklorista vallenc Eusebi Ribas Vallespiosa també ens parla del ball. Gràcies a les seves notes sabem que l'última vegada que el ball va sortir al carrer per part dels vallencs va ser per les festes decennals de l'any 1881. Ribas ens diu que era un ball que feia el gremi de boters de la ciutat, els quals feien i desfeien un bota al ritme de la música amb un seguit de combinacions coreogràfiques i que la indumentària era similar a la del ball de la Primera. A tall anecdòtic, Ribas també recull que el ball va executar-se en una ocasió davant del palau de la diputació de Tarragona per celebrar l'arribada del rei Amadeu que havia arribat en tren passant per la Plana de Picamoixons fins a Tarragona (Paris 2017: 3).

La notorietat i difusió de la tasca de mossèn Ribas a la premsa, però, no sempre és d'una manera directa. Autors amb una trajectòria i d'interessos similars als del prevere el citen o l'anomenen en els articles i columnes en setmanaris i publicacions

⁶ Aquesta pràctica es localitza en la vigília del dia de la festa del Baptista, patró de Valls, el 23 de juny, i es desfà la nit de Nadal, quan es reparteixen els clavells entre el poble que creu de les propietats remeieres i místiques de les flors.

periòdiques, ja que els seus materials aporten detalls prou substancials a la informació temàtica que es vol donar. Sovintegen les referències o les citacions textuais de Ribas com una autèntica vàlua que posa en relleu el patrimoni i la cultura heretada de la ciutat en temps passats. En alguns números de la revista *Cultura* de Valls, per exemple, publicats en els anys 60, 70 i 80 del segle XX, es troba referenciada indirectament la contribució de Ribas en el folklore a través d'una reivindicació explícita de la seva figura. Daniel Ventura o Pere Altès posen en valor els materials del religiós a través d'un seguit de retrospectives de la cultura, la societat i el folklore de Valls en temps passats:

Disposem avui d'una notícia que en el seu moment tingué una forta repercussió a Valls. Fou quan el destacat historiador mossèn Eusebi Ribas, ja desaparegut, donà compte als ciutadans del seu descobriment, publicant un article a «La Crónica», ara fa mig segle (*Cultura* 1976: 15).

En aquesta línia, el 10 de juliol de 1915 Cèsar Martinell⁷ publica a *La Crònica de Valls* un monogràfic del pintor Jaume Pons (1671-1730), un artista que deixa un bon llegat d'obres en els diversos temples vallencs. És precisament mossèn Ribas qui fa un minuciós inventari d'obres de Pons a disposició d'estudiosos i entesos de l'art i Martinell utilitza, com a font principal, els materials del clergue que, segons ell, esdevenen «un autèntic tresor que no sempre es valora com cal». Alhora, el mateix autor publica el 5 de setembre de 1919 a *La Crònica de Valls* el treball «L'Art a Valls». Aquesta publicació té com a punt de partida, una vegada més, l'obra del clergue titulada *Monografia de la Iglesia parroquial de Sant Joan Baptista de la ciutat de Valls*, treball ja referit anteriorment que evidencia l'abast real de la recerca del prevere:

Una descripció més detallada d'aquesta porta es troba a la Monografia d'aquesta Parroquial Iglésia escrita per D. Eusebi Ribas i Vallespinosa, Pbre., premiada en los jocs florals de Valls en l'any 1911. És una Monografia molt interessant, i a ella hauré de referir-me algunes vegades al tractar de coses de les iglésies de Valls (*La Crònica de Valls* 1919: 2).

De fet, Ribas, com a arxiver de la Comunitat de Preveres de l'arxiprestal de Sant Joan, sap posar en valor i difondre a través de cròniques en la premsa un seguit de documentació de caràcter substancial per a la personalitat folklòrica de la ciutat, com són les notes històriques de les exhibicions de balls de Valencians durant el segle XVIII i XIX en diverses festes del calendari tradicional de la ciutat, i que a la llarga esdevenen les primeres mostres del que coneixem avui com a fet casteller en l'era moderna. En aquest sentit, un altre dels àmbits que cal destacar dels materials publicats que es refereixen a l'autor és el corpus d'estudis de temàtica castellera difosos en premsa que tracten la figura i la contribució de mossèn Ribas. Són un seguit de treballs que fan referència explícita a les obres i les aportacions del clergue en l'àmbit dels castells a Valls i al Camp de Tarragona, un sector molt particular tractant-se de la ciutat vallenc. Sovint, les referències a mossèn Ribas sostenen que és un entès i aficionat del món casteller i que gràcies a ell es disposa d'una informació valuosa per a la història dels castells. Pere Ferrando afirma que el clergue, a més de ser un entès i aficionat al fet casteller, documenta i transporta de textos antics la informació que creu d'interès per a la crònica castellera del moment:

⁷ Cèsar Martinell Brunet (Valls, 1888-Barcelona, 1973) era un vallenc polifacètic que, a més d'arquitecte, fou investigador, divulgador i historiador de l'art. Va manifestar molt d'interès en la figura i l'obra de mossèn Ribas, tal com ho demostren les nombroses referències al seu amic i col·lega en alguns dels seus treballs.

Per acabar amb l'anàlisi d'aquesta primera referència ens aniria bé conèixer una mica el seu informant, ja que Blasi, amb 8 anys el 1883, difícilment pot recollir la seva experiència personal. Efectivament Blasi reconeix que aquestes informacions les ha rebut de Mossèn Ribas [...] el qual, a la vegada ho havia recollit de «boca de gent entesa i de documents antics». L'al·ludit mossèn no és cap altre que l'historiador i arqueòleg vallenc mossèn Eusebi Ribas i Vallespinosa (1874-1959), autor de diversos textos on demostra la seva afició i coneixements dels castells. Com veiem Ribas era tan sols un any més jove que Blasi; per tant cap dels dos copien les gestes viscudes en primera persona, malgrat la seva més que demostrada afició castellera, si no que ho van fer mitjançant una tercera, amb el perill que acostuma a haver-hi alhora de transcriure dades i dates (Ferrando 2010: s/p).

En aquest sentit, es pot parlar d'una altra obra cabdal en l'estudi acadèmic del món casteller, *Els castells dels xiquets de Valls* de Francesc Blasi i Vallespinosa.⁸ Aquest treball fa referència, en diverses ocasions, a la tasca del prevere com a difusor i entès en documentació vinculada al món casteller, ja que és l'arxiver del fons parroquial de l'església arxiprestal de Sant Joan Baptista de Valls, entre d'altres:

Evidentment, la tradició i la història ens donen també aquest qualificatiu, per tal com l'historiador vallenc mossèn Eusebi Ribas ens cedeix una còpia d'un document de l'arxiu de la comunitat de preveres de Sant Joan, en el qual, en ressenyar les festes celebrades a Valls el dia 18 de maig de 1878, a honor de la Verge del Lledó, s'hi esmenten els «castells dels xiquets, o sea torres de hombres unos sobre los otros hasta la altura de siete, ocho o nueve hombres». Com veiem, aquesta nota es refereix als castells dels Xiquets de Valls (Blasi 1997: 12).

En la mateixa obra, Blasi recull una interessant observació sobre la tasca del clergue i la seva aportació en la història dels castells. Ens situa Eusebi Ribas com un dels personatges que puntualitza sobre el moment de traspàs en la denominació del ball de Valencians cap a castells. És més, l'autor afirma que Ribas ens aporta la dada més antiga que es coneix fins avui dia d'una actuació castellera a Valls, si s'accepta la hipòtesi que el fet casteller actual ha derivat dels primitius balls de Valencians del segle XVII i XVIII:

La primera cita de l'existència d'aquest ball, precisament, pertany a Valls i ens la dona un vallenc, el notable historiador i arqueòleg mossèn Eusebi Ribas, en relatar les primeres festes decennals a honor de la Verge de la Candela, de Valls, celebrades l'any 1791 a *Monografía de la devoción a la Virgen de la Candela de Valls*. En aquest relat, l'autor especifica que en les al·ludides festes prengueren part alguns balls populars, «que ja estaven en ús l'any 1712», referint-se a unes festes celebrades a Valls el dia 5 de maig d'aquell any [...]. En aquest dia, entre altres balls populars, sortí també el ball de Valencians, segons consta en l'Arxiu de la Rda. Comunitat de Pvres. de Sant Joan, de Valls. La data, doncs, del 5 de maig de 1712 és la més reculada que tenim fins avui de l'existència dels castells a Valls, si acceptem que el seu origen deriva del ball de Valencians. (Blasi 1997: 16)

Aquesta observació també l'anota Joan Climent el 2013 en l'obra *Els castells de Valls i els inicis de les colles vallenques (s. XIX)*. Aquest autor dedica el IV capítol de la publicació a Eusebi Ribas com a estudiós del folklore i erudit local, i fa especial esment en aquell mateix treball titulat *Monografía de la devoción a la Virgen de la Candela de Valls*, que el religiós fa l'any 1911 i que compila les actuacions castelleres i les dels balls populars de les festes en honor a la Mare de Déu de la Candela. Climent també

⁸ Francesc Blasi Vallespinosa (Valls, 1872-Barcelona, 1951) era un industrial, excursionista i escriptor d'edat propera a Ribas, amb inquietuds culturals i de recerca semblants al clergue. Va publicar obres de divulgació de les terres catalanes, com la *Guia de Poblet i Santes Creus* (1928), *Santuaris marians de la diòcesi de Tarragona* (1933) i, com a record dels seus viatges pel Pròxim Orient, els EUA i l'URSS, *Impressions d'un viatge a Terra Santa* (1926), *Del país de les coses grans* (1927) i *Viatge a Rússia passant per Escandinàvia* (1929).

situa Ribas com l'artífex que sap trobar la referència més antiga d'una actuació castellera a Valls documentada fins al moment:

Origen dels castells en el ball de Valencians: i a casa nostra, mossèn Eusebi Ribes en troba el testimoni més antic, per ara, en un document de l'arxiu parroquial, corresponent a l'any 1712. Resulta evident, per tant, que els immediats antecessors dels castellers han de cercar-se en «lo Ball de Valencians» (Climet 2013: 19).

Per últim, Joan M. Ventura en l'article «L'apassionant món dels castellers», publicat l'any 1985 a *La Crònica de l'Alt Camp*, també para especial atenció en la informació que dóna el clergue sobre el punt d'inflexió entre el ball de Valencians i els castells, i la primera actuació castellera documentada a la capital de l'Alt Camp:

Heus ací com s'ha retornat a una tradició respecte la qual molts dels nostres historiadors han estat escorcollant arxius per a trobar els seus inicis, sense poder assegurar cap d'ells on exactament van néixer. L'historiador vallenc mossèn Eusebi Ribas, diu que en un document de l'arxiu de la comunitat de preveres de Sant Joan estava escrit que el dia 18 de maig de 1878 s'hi esmenten els castells dels xiquets. El mateix historiador diu que en data 5 de maig de 1712, és la data més reculada per a localitzar l'existència dels castells (*La Crònica de l'Alt Camp* 1985: 4).

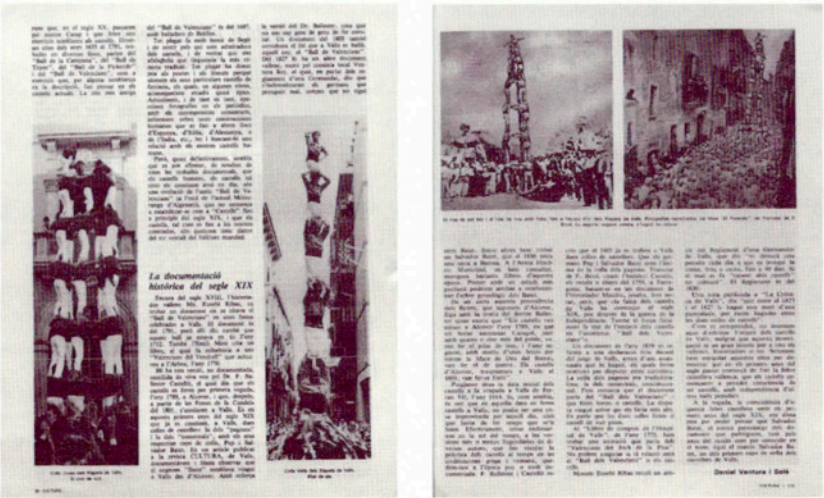


Fig. 4. Article de Daniel Ventura a *Cultura*.

Com s'evidencia, la divulgació de la recerca folklòrica de mossèn Ribas a la premsa, ja sigui d'una forma directa o a través d'altres autors, permet apropar un nodrit corpus folklòric referencial a tot un públic immediat i proper a través del perfil polifacètic de l'autor. Segons la neboda del prevere, Francesca Ribas, «mossèn Eusebi Ribas tingué una vida secreta dedicada a l'Església i a l'Art, doncs ben mirat encara que d'afició, fou fotògraf, pintor, músic, arxiver, historiador i periodista» (Ribas 2001: 3). En la tasca del capellà sovint s'uneixen aquests conceptes, el d'Església i Art, i es juxtaposen. Això dóna una contribució folklòrica molt particular, ja que per a Ribas l'Art és la saó del poble, que va més enllà dels retaules, les pedres i els quadres a l'oli. Per a ell, aquest Art està en els carrers els dies de festa, de transmissió intergeneracional, i és el perfum de les expressions més populars. De fet, en tot aquest temps, i amb la distància que ens aporten els anys, es pot cercar un bonic paral·lelisme entre la tasca diària del clergue i

els seus dos pilars vitals. Amb els mitjans que tenia, partint de la trona de l'església de Sant Joan en els dies de festa i amb els periòdics locals i comarcals del moment, va saber transmetre tot un imaginari a un públic proper a través de la premsa, la manera que creia més directa, com a predicador innat que era.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- BLASI, F. (1997): *Els castells dels xiquets de Valls*, Valls, Cossetània.
- CLIMENT, J. (2013): *Els castells de Valls i els inicis de les colles vallenques (s. XIX)*, Valls, Cossetània.
- FERRANDO, P. (2010): «El cinc amb agulla i altres invents castellers», <www.webcasteller.cat> [consulta: 04/09/2017]
- JANER, J. (1916): «Les voltes de la plaça», *La Veritat*, núm. 3 (13/01/1916), p. 4.
- MARTINELL, C. (1919): «L'art a Valls», *La Crònica de Valls*, núm. 89 (05/09/1919), p. 2.
- NOGUÉS, G. (1920): «El noble seny», *La Crònica de Valls*, núm. 89 (17/01/1920), p. 2.
- PARÍS, M. (2017): *El ball dels Cercolets de Valls. Projecte de recuperació de l'entremès*, (Dossier De Premsa).
- RIBAS, E. (1911): *Monografia de la devoció a la Virgen de la Candela de Valls*, (manuscrit inèdit en dipòsit a l'Arxiu Municipal de Valls).
- (1912): «La Santa Espina», *La Veritat*, núm. 19 (04/04/1912), p. 2.
- (1913a): «La Santa Creu en Valls», *La Veritat*, núm. 34 (22/11/1913), p. 2.
- (1913b) *Monografia de la Iglesia Parroquial de Sant Joan Baptista de la ciutat de Valls*, (manuscrit inèdit en dipòsit a l'Arxiu Municipal de Valls).
- (1913c): «Monografia de la Iglesia Parroquial de Sant Joan Baptista de la ciutat de Valls», *La Veritat*, núm. 28 (09/04/1913), p. 3.
- (1915) *Costums de la Parròquia de Sant Joan Baptista*, (manuscrit inèdit en dipòsit a l'Arxiu Municipal de Valls).
- (1920): «La festa de Santa Úrsula en Valls», *Joventut per la fe i per la pàtria*, núm. 235 (20/02/1920), p. 1.
- (1928): «L'escut de Valls», *L'abella d'or*, p. 13.
- (1929): «L'Àliga de la Ciutat», *L'abella d'or*, p. 10.
- (1931): «Les festes de la Candela», *L'abella d'or*, p. 19.
- (1951): *Folk-lore vallenc. Jocs amb auca i llur descripció històric-etimològica*, (manuscrit inèdit en dipòsit a l'Arxiu Municipal de Valls).
- (1910-1951): *Retalls històrics*, (manuscrit inèdit en dipòsit a l'Arxiu Municipal de Valls).
- RIBAS, F. (2001): «Notes biogràfiques de mossèn Ribas», (mecanoscrit inèdit en dipòsit a l'Arxiu Municipal de Valls).
- VENTURA, D. (1980): «Ball de Valencians», *Cultura*, núm. 57 (01/07/1976), p. 15.
- VENTURA, J. (1986): «L'apassionant món dels castellers», *La Crònica de l'Alt Camp*, núm. 11 (03/05/1985), p. 4.
- YXART, X. (1913): «La virtualitat en nostres conviccions», *Pàtria*, núm. 57 (27/12/1913), p. 2.